

พิธีเปิด งานประชุมระดับชาติด้านการอาสาศาสตร์ ครั้งที่ ๑

วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๘ เวลา ๙.๐๐ – ๑๑.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมปริติ พนมยงค์ ชั้น ๖ อาคารเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

รับชม : วิดีทัศน์เปิดการประชุมระดับชาติด้านการอาสาศาสตร์ ครั้งที่ ๑ ภายใต้แนวคิดเรื่อง “งานอาสาศาสตร์กับการพัฒนาประเทศ”

กล่าวต้อนรับ โดย รศ.ดร.วราภรณ์ สามโกเศศ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ประธานคณะกรรมการจัดงานประชุมระดับชาติด้านการอาสาศาสตร์ ครั้งที่ ๑

เรียนท่านผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่าน งานอาสาศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศ เป็นการเข้าถึงการช่วยเหลือได้ไวกว่าในเวลาที่เกิดสถานการณ์ และงานอาสาศาสตร์สามารถนำมาสร้างและพัฒนาคน ไม่เพียงเรื่องพัฒนา แต่สามารถเน้นไปในเรื่องทัศนคติด้วย ในการจัดงานในครั้งนี้เป็นการจัดที่มีแนวส่วนร่วมจากนานาชาติ จากองค์กรหลายประเทศ และหวังอย่างยิ่งว่างานจะประสบความสำเร็จทุกประการ

ปาฐกถาพิเศษ (๑) หัวข้อ “กระบวนการอาสาศาสตร์กับการพัฒนาการศึกษา”

รศ.ดร.วราภรณ์ สามโกเศศ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

งานอาสาศาสตร์กับงานอาสา มีความแตกต่างกันอย่างไร “จิตอาสา” คือ จิตที่มุ่งทำงานเพื่อคนอื่น เป็นเรื่องของการทำงาน เป็นการร่วมงานกัน “จิตสาธารณะ” คือการนึกถึงประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ของตน เรื่องอาสาศาสตร์ในไทย เริ่มเมื่อปี 2508-2509 มีการนำแนวคิดมาจากอินเดีย โดยอาจารย์วิจิตร ศรีสะอาด ต่อมาแนวคิดก็ได้แพร่หลายมากขึ้นช่วง 14 ตุลา และในช่วงนั้น อ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ก็ได้ตั้งสถาบันบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งในตอนนี้อย่างมา 40 กว่าปีมาแล้ว โดยมีการจัดให้นักศึกษาได้เรียนรู้ทางทฤษฎี 4 เดือน และไปอยู่ในพื้นที่ 8 เดือน หลังจากนั้นต้องเขียนเรื่องมา 1 เรื่อง

ทำไมต้องมีจิตอาสา

- **เป็นการช่วยการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ** มนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องพึ่งพาคนอื่น และต้องมีจิตอาสาร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์

- **การตอบแทน** เมื่อเราอยู่เป็นมนุษยชาติเราต้องมีหนี้บุญคุณคน การอยู่รอดถึงทุกวันนี้เป็นหนี้บุญคุณคนที่เกิดก่อน เราจึงมีหน้าที่ตอบแทนสังคม
- **การเพิ่มทักษะ ทักษะคิด ความรู้ พฤติกรรมและค่านิยม** ที่ถูกต้องโลกก็จะดีขึ้น

การเรียนหนังสือ 12 ปี ก็ได้แค่เรียน มหาวิทยาลัยให้ได้แค่ความรู้และทักษะ แต่การที่จะมีทัศนคติที่ดีและถูกต้องจะต้องเป็นการเรียนรู้และปฏิบัติอย่างเป็นทางการ ใครที่ไม่เคยทำอะไรให้คนอื่น ไม่เคยทำงานอาสาจะเป็นคนที่ไม่มีความสุข คนที่ทำงานเพื่อคนอื่นจะมีความสุขเป็นพลเมือง เคารพคนอื่น เคารพความแตกต่างสิทธิ และรับผิดชอบต่อสังคม ไม่คิดถึงแต่ตัวเอง เข้าใจตัวเอง เข้าใจคนอื่น และมีความเสมอภาค มีพฤติกรรมที่เหมาะสม มีจริยธรรม ไม่เห็นแก่ตัว สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากการพูด หรือเกิดจากการฟังเท่านั้น แต่เกิดจากการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติที่จะทำให้พฤติกรรมนอกจากนี้ยังจะต้องมีค่านิยมที่ถูกต้องและการใช้ชีวิต เป็นสิ่งที่สำคัญมาก สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากกระบวนการ การที่จะทำให้อาสาสมัครเป็นคนที่มียุทธศาสตร์ต่อสังคมคือต้องมีสิ่งเหล่านี้

- ทักษะ
- ความรู้
- ทักษะคิด
- พฤติกรรม
- ค่านิยม

“ หัวใจของมนุษย์นั้นจะเป็นสุขเมื่อมันเด่นกระตุก ”

รายงานที่มาของการจัดงาน

โดย นางสาวนันท์นิ มาลานนท์ ผู้จัดการเครือข่ายจิตอาสา

อาสาสมัครเป็นภาคส่วนสำคัญในการมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาสังคม รวมถึงการทำงานด้านการพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ นับตั้งแต่ภัยพิบัติสึนามิในปี 2547 ที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระแสความเคลื่อนไหวด้านการทำงานอาสาสมัครในประเทศไทย จนถึงปัจจุบันที่ผู้คนในสังคมหันมาสนใจการทำงานอาสาสมัครเพิ่มมากขึ้น อาสาสมัครมีบทบาทสำคัญในการเข้าไปช่วยเหลือเสริมเติมเต็มให้กับงานพัฒนาในหลากหลายภาค

ส่วนและหลากหลายประเด็น อาทิ อาสาสมัครในสถานการณ์ภัยพิบัติ ที่เมื่อเกิดเหตุก็จะมีอาสาสมัครจำนวนมากที่นำทักษะความรู้เข้าไปให้ความช่วยเหลือ งานอาสาสมัครในภาคการศึกษาที่กำลังเติบโต จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันเกิดหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียนสนับสนุนให้เด็กออกไปทำงานอาสาสมัครมากขึ้น งานอาสาสมัครกับประเด็นทางสิ่งแวดล้อม ที่ค่อนข้างเป็นที่นิยม สอดรับกับสภาวะปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลก รวมถึงการทำงานอาสาสมัครในประเด็นทางสังคม อื่นๆ ซึ่งอาจผูกโยงอยู่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม องค์กรระหว่างประเทศ หรือปัจเจกบุคคลที่มีแนวโน้มในการรวมตัวกันอย่างอิสระมากขึ้น ซึ่งการทำงานอาสาสมัครที่เกิดขึ้นในภาคส่วนต่างๆนี้ มีการสะสมประสบการณ์ องค์ความรู้ เครื่องมือในการทำงาน อันจะเป็นประโยชน์หากได้ถูกนำมาเผยแพร่ แลกเปลี่ยน หรือนำความรู้ไปต่อยอดการทำงานในสังคม

จากมติคณะรัฐมนตรี ซึ่งได้มีการประชุมปรึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนางานอาสาสมัครไทยเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2555 และลงมติตามที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เสนอ โดยสาระสำคัญของมติคณะรัฐมนตรีเพื่อการพัฒนาอาสาสมัครไทย คือ **การจัดตั้งองค์กรประสานงานอาสาสมัครระดับชาติ (National Coordinating Agency of Volunteering)** ขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานเชื่อมโยงองค์กรอาสาสมัครทุกภาคส่วน รวมทั้งมีบทบาทในการเป็นศูนย์ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และการเรียนรู้งานอาสาสมัครของไทย ฉะนั้นเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีทิศทางดังกล่าว **เครือข่ายจิตอาสา** ในฐานะผู้แทนภาคประชาสังคมในคณะกรรมการส่งเสริมงานอาสาสมัครแห่งชาติ รวมถึงเป็นภาคส่วนที่ทำงานขับเคลื่อนในโครงการจัดตั้งองค์กรประสานงานอาสาสมัครระดับชาติ (National Volunteer Coordinating Agency) ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในสำรวจสถานการณ์งานอาสาสมัครของสังคมไทยในภาพรวม ไปจนถึงการนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่จากการทำงานด้านอาสาสมัคร เพื่อการพัฒนาในภาคส่วนต่างๆของสังคม นำไปสู่การยกระดับการทำงานอาสาสมัครซึ่งเชื่อมโยงกับการพัฒนาประเทศไทย ด้วยความตั้งใจดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการจัด “งานประชุมระดับชาติด้านการอาสาสมัคร ครั้งที่ 1 “ (National Conference on Volunteerism) **ภายใต้แนวคิดเรื่อง “งานอาสาสมัครเพื่อการพัฒนาประเทศไทย”** ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 7-8 พฤษภาคม 2558 ณ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต โดยต้องการจะเปิดพื้นที่ในการนำเสนอ งานความรู้ (Knowledge), ประสบการณ์ (Experience) และตัวแบบของปฏิบัติการ (Practice) ด้านงานอาสาสมัคร อันเชื่อมโยงกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหา

ต่างๆของประเทศ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรที่ส่งเสริมและสนับสนุนงานอาสาสมัคร ยกกระตือรือร้นในการทำงานขับเคลื่อนด้านอาสาสมัครในประเทศไทยต่อไป และมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อสำรวจสถานการณ์งานอาสาสมัครในภาพรวมระดับประเทศ และเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ด้านงานอาสาสมัครกับประเด็นการพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ
2. เพื่อเผยแพร่และนำเสนอองค์ความรู้ ด้านงานอาสาสมัครเพื่อการพัฒนา อันจะนำมาสู่การยกระดับการทำงานอาสาสมัครเพื่อการพัฒนาประเทศมากขึ้น
3. เพื่อเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ซึ่งมีบทบาทส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านอาสาสมัครในประเทศไทย

การจัดงานครั้งนี้เกิดจากความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งในและต่างประเทศ ตอนนี้อยู่ถึงเวลาเปิดงานการประชุมระดับชาติด้านการอาสาสมัคร ครั้งที่ 1 แล้ว ขอเชิญประธานกล่าวเปิดงาน

กล่าวเปิดงาน โดย นางขวัญวงศ์ พิกุลทอง รองอธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ผู้แทนปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์)

เรียนท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน นับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์สึนามิ ประเทศไทยได้ตระหนักถึงงานอาสาสมัครมากขึ้น งานอาสาสมัครเป็นกระบวนการที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศไทย และมีการรวบรวมความรู้ และเป็นก้าวสำคัญของการขับเคลื่อนงานอาสาสมัครในประเทศ และต้องการความร่วมมือในการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการและการพัฒนาประเทศให้เป็นจริง การจัดการในครั้งนี้เป็นการร่วมกันหาแนวทางที่จะสามารถพัฒนา ตอบโจทย์ และการตระหนักถึงการดูแลรับผิดชอบของสังคมร่วมกัน การมาครั้งนี้เป็นแสงแห่งความหวัง และการทำงานในครั้งนี้เป็นการทำงานด้วยความเต็มใจ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์พร้อมที่จะร่วมผลักดันงานอาสาสมัครไปด้วยกัน และขอให้อาสาสมัครทุกท่านมีพลังกายและใจเพื่อช่วยแก้ไขพัฒนาประเทศไทยต่อไป

ปาฐกถาพิเศษ (๒) หัวข้อ “งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสุขภาวะของสังคม”

โดย ศ.ดร.นพ วีระศักดิ์ จงสู่วิวัฒน์วงศ์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้

ผมเป็นนักวิทยาศาสตร์ และเวลาที่เกิดคำถามว่าทำไมมนุษย์ต้องการความสุข ก็เลยคิดว่าเราทำอาสาสมัครเพื่อให้คนอื่นมีความสุข ผมคิดว่ามันเป็นวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตที่จะต้องดำรงอยู่และอยู่ได้นาน ข้อมูล (information) ของโลกที่มีอยู่จะต้องดำรงสืบต่อไป มนุษย์เป็นเพียงยานของข้อมูล (information) ในเรื่องของพันธุกรรม ความคิด อุดมการณ์ และเราต้องการความเป็นคู่ คนที่คิดเหมือนเรา คนที่ทำเหมือนเรา และเราต้องการให้เรารักตัวเองและรักคนรอบข้าง

การมีความสุขถ้าอยู่ในสถานะที่มีความสุขก็จะสามารถสืบพันธุ์ได้ ถ้าไม่มีความสุขจะไม่สามารถสืบพันธุ์หรือสืบต่อความคิด และการที่ต้องดำรงต่อไป การทำงานอาสาสมัครจะต้องเป็นการยอมเสียสละความสะดวกสบายส่วนตัวเพื่อให้คนอื่น ๆ ได้สะดวกสบายมากขึ้น เจมส์บอกว่าการที่เราจะต้องเสียอะไรไปอย่างหนึ่งและคนได้มากกว่าก็จะดีกว่า การเป็นอาสาสมัครเป็นการเสียสละ เป็นการเริ่มต้นจากที่บ้าน

เพราะฉะนั้นการจะทำให้โลกดำรงอยู่ต่อไปได้จะต้องทำให้มนุษย์สามารถสืบพืชพันธุ์และอยู่ด้วยกันได้อย่างดีขึ้น ด้วยการมีอำนาจรัฐและมีแรงอีกแรงหนึ่งซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่มองไม่เห็นก็คือแรงตลาด การที่กลุ่มทุนรวมศูนย์ สองสิ่งนี้เมื่อมีมากขึ้นก็จะครอบงำเรามากยิ่งขึ้น เช่น การจัดการเกษตรกรรมและการทำที่ดินครบวงจรเป็นกลไกที่เหมือนอยู่ในฟาร์มของเขา (กลุ่มทุน) แบบนี้ไม่ใช่รัฐ แต่เป็นอำนาจทุน สองแบบนี้ถ้าดีก็ดีไป แต่ถ้าไม่ดีก็แย่มาก ทำอย่างไรถึงจะทำให้เกิดความสมดุลได้ ก็คือการคิดถึงคนอื่นก่อน เพราะการคิดถึงเรื่องการตลาดจะทำให้คิดถึงคนอื่นน้อยลง ศาสนาบางศาสนาบอกว่า รัฐอยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีศาสนจักรที่จะช่วยกล่อมเกล้าให้คนเข้าสู่ความสุขและสงบ พลังที่สามคือต้องมีพัฒนาการ เพื่อให้มีความสมดุล เพื่อให้มนุษย์มีอิสระมากกว่าสองพลังแรก

ในช่วงปี 2000 มนุษย์ยังมีความยากจนมาก ต่อมาหลังปี 2000 มนุษย์มีความต้องการจะพัฒนาโลกจึงมีการตั้งเป้าหมายร่วมกันว่าความยากจนควรจะหมดไป คือ ต้องร่วมมือกันทำงานลดความยากจน ผลปรากฏว่าความจนหายไปพอสมควร แต่บางประเทศบางประเทศก็ยังคงยากจนที่เห็นๆ ก็คือประเทศที่มีสงคราม

หลังปี 2015 ก็มีการคิดอีกว่าโลกเราจะทำอะไร โลกเราจะมีเป้าหมายอะไร นักคิดก็ช่วยกันคิดว่าเราจะมีการพัฒนาการกันต่อไปอย่างไรให้โลกมุ่งสู่เป้าหมายพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการเชิญนักวิชาการทั่วโลก จำนวน 20 คน เพื่อวางเป้าหมายต่อไป หลังจากปี 2015 ได้ ดังนี้

- Don't leave anybody behind อย่าทิ้งใครไว้ข้างหลัง คนทุกคนควรก้าวไปด้วยกันเพื่อลดช่องว่างความยากจน และเราจะมีโอกาสมากกว่านี้

- Environment Sustainability ใช้สอยทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าเพื่อความยั่งยืนทางทรัพยากรในอนาคต
- Peace มุ่งสู่สันติภาพมากขึ้น สันติภาพ เป็นงานที่ยากมากเพราะมนุษย์ยังรบกันอยู่ ต้องมีความเท่าเทียม ยุติธรรม มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน คนกรุงเทพฯ และคนต่างจังหวัดเท่ากันหรือไม่
- Reducing inequality การที่คนทุกคนมีงานทำ
- Collaboration เน้นความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันมากขึ้น

การที่เราต้องจัดการและรวมตัวกันแก้ไขปัญหาที่ยากๆเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายไปเปลี่ยนจิตวิญญาณและแนวคิดของสังคม การมีองค์กรต่างๆ รองรับเพื่อผลักดันงานให้เกิดขึ้นต่อไป รวมถึงต้องมีการร่วมมือกันและจัดการที่ดีเพื่อสร้างพลังให้เกิดขึ้น

ปาฐกถาพิเศษ (๓) หัวข้อ “อาสาสมัครกับการสร้างความเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคม”

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา เทวานฤมิตรกุล รองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษาและการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พูดถึงเรื่องอาสาสมัคร ผมอยากจะเกริ่นสักเรื่องหนึ่งก่อน เมื่อหลายเดือนก่อนผมไปเดินเล่นที่ชายหาดที่เกาะหลีเป๊ะ และเห็นมีเศษแก้วตกที่อยู่ชายหาดชิ้นหนึ่ง ในขณะแรกผมรู้สึกโกรธคนที่มาทิ้งเศษแก้วชิ้นนี้มาก เพราะคนที่มาเล่นน้ำทุกคนก็ต้องถอดรองเท้า ทำไมถึงได้มกง่ายและไร้ความรับผิดชอบต่อขนาดนี้ ประเทศไทยของเราปัญหาที่แก้ไม่ได้ก็เพราะคนเหล่านี้ แล้วผมกำลังจะเดินผ่านไป พอเดินไปถึงก้าวที่ห้าก็ชะงัก แล้วคิดขึ้นมาได้ว่าถ้าคนที่เดินผ่านตามเรามองไม่เห็นแล้วเหยียบ เศษแก้วเหล่านั้น ผมจะมีส่วนผิดด้วยไหม คิดได้แล้ว ผมก็หันหลังไปหยิบเศษแก้วชิ้นนั้น แล้วเรื่องประหลาดก็เกิดขึ้น นั่นคือ เมื่อผมเก็บเศษแก้วชิ้นนั้น ผมก็เห็นเศษแก้วชิ้นที่สอง แล้วก็เห็นชิ้นต่อไปเรื่อย จนสุดท้าย ผมเก็บเศษแก้วไปหนึ่งชั่วโมงเต็มๆ และเก็บจนเกลี้ยงชายหาด สิ่งที่เกิดขึ้นกับผมมันคืออะไร อะไรคือสิ่งที่ทำให้ผมเก็บเศษแก้วได้เป็นชั่วโมงทั้งที่ตั้งใจจะไปถ่ายรูปเล่น นั่นคือความรู้สึกเพลิดเพลินที่เกิดจากการลงมือทำ และการช่วยเหลือผู้อื่น ความโกรธถูกแทนที่ด้วยความสุขจากการลงมือทำ และเป็นประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นกับตัวเองว่าการทำความดีและการทำเพื่อผู้อื่นไม่ใช่เป็นเรื่องยากอีกต่อไป แต่มันคือความสุขเมื่อลงมือทำ

คำถามต่อไปคือ เมื่อท่านเจอเศษแก้วตกที่ชายหาด ท่านจะทำแก้ปัญหาได้อย่างไรระหว่างหนึ่ง
ดำคนทิ้งเศษแก้ว สอง ตีดาบยบอกว่าย่าทิ้งเศษแก้ว คิดคำขวัญ ทำหนังสือ รณรงค์เชิญชวนต่างๆ หรือ
สาม เรียกร้องให้ผู้มีอำนาจมาเก็บเศษแก้ว พวกเขาควรจะทำปัญหาด้วยวิธีไหน แต่ไม่ว่าวิธีไหนก็แก้ปัญหา
ไม่สำเร็จ เศษแก้วก็ยังคงอยู่ตรงนั้น ประเทศไทยที่เต็มไปด้วยปัญหาอย่างทุกวันนี้เพราะพวกเราแก้ปัญหา
โดยสามวิธีแบบที่กล่าวมานี้ วิธีที่ดีกว่าคือลงมือเก็บเศษแก้ว นี่คือนวัตกรรมที่จะช่วยแก้ปัญหา ถ้ามองว่าความ
เป็นอาสาสมัครคืออะไร แนนอนว่าไม่ใช่การอาสาเป็นไปดำคนก่อปัญหา ไม่ใช่อาสาบอกคนอื่นหรือผู้มี
อำนาจให้แก้ปัญหา แต่เป็นการอาสาลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง และนี่คือความหมายของคำว่าพลเมือง
ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ชิดกันอย่างมากกับคำว่า “อาสาสมัคร” เพราะพลเมืองจะมีจิตอาสา คำว่าพลเมืองเกิด
จากคำว่า “พละ” บวกกับ “เมือง” นั่นก็คือกำลังของเมือง ซึ่งจะเป็นกำลังของเมืองคือผู้ซึ่งลงมือทำ จึงจะ
เป็นกำลังของเมืองได้ นี่คือนวัตกรรมของสังคมพลเมือง (civil society) สังคมที่ประกอบด้วยพละของเมือง

แต่ปัญหาของการลงมือทำก็มีอยู่ ยกตัวอย่างเช่นสงครามกลางเมืองในอเมริกา ในปี 1860 เมื่ออับ
ราฮัม ลินคอล์นได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีและได้ประกาศนโยบายเลิกทาส แต่เนื่องจากรัฐทางฝ่ายใต้ไม่
ยอมเลิกทาส จึงได้แยกประเทศออกเป็นสองส่วนเหนือและใต้ และตั้งประเทศใหม่ หลังจากนั้นก็เกิดสงคราม
การเมืองขึ้นมาเพื่อจะรวมชาติอีกครั้งหนึ่ง คำถามคือฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ที่ลุกขึ้นมาจับปืนเพื่อต่อสู้ให้เกิด
การเลิกทาสนั้นมีจิตอาสาหรือไม่ แล้วฝ่ายใต้ละมีจิตอาสาหรือไม่ อันนี้คือตัวอย่างของการที่ต่างคนต่างมี
จิตอาสาแต่ผลสุดท้ายนำไปสู่การชนฆ่ากัน ทำนองเดียวกัน กบปส. มีจิตอาสาหรือไม่ ถ้าไม่มีจะมานอน
บนถนนเป็นเดือนๆได้อย่างไร นปช. มีจิตอาสาหรือไม่ และนี่คือปัญหาของเรา ดังนั้นการมีจิตอาสาอย่าง
เดียวคงจะไม่พอ เรื่องที่ต้องมาคู่กันคือเรื่องของความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งสามารถยกตัวอย่างให้เข้าใจได้
จากกีฬาฟุตบอล ฟุตบอลคือเรื่องของคนสองกลุ่มที่ต้องการชนะทั้งคู่แต่ทีมชนะมีแค่ทีมเดียว และนี่เป็น
ความขัดแย้งโดยสิ้นเชิง แต่ที่ทีมสองทีมแข่งกันได้เพราะมีกติกา การอยู่ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันโดยมีความ
แตกต่างกันเป็นเรื่องธรรมดา ความขัดแย้งก็เป็นเรื่องธรรมดาที่สุดในสังคมแต่เราจะไม่ฆ่ากันถ้าเราเคารพ
กติกา ดังนั้นจิตอาสาอย่างเดียวจะนำพาเราไปสู่ความแตกแยกและชนฆ่ากันได้ถ้าเราไม่มีความเป็น
ประชาธิปไตยควบคู่กัน และนี่คือความหมายที่เราต้องการ มากกว่าความเป็นอาสาสมัครแต่ต้องเป็น
พลเมืองของระบบประชาธิปไตยด้วย จึงทำให้จิตอาสาเป็นพลังที่ส่งเสริม มิใช่พลังที่หักล้างและทำลายล้าง
กัน

(ภาพผู้หญิงใส่มงกุฎเมื่อมองด้านหนึ่ง หรือภาพแม่มดที่มองจากอีกด้านหนึ่ง) ที่เรามองเห็นภาพต่างกันในรูปแบบเดียวกันเพราะเรามองจากคนละฝั่ง และนี่ก็คือสิ่งที่สังคมไทยกำลังประสบ ถ้าภาพนี้เปรียบเสมือนภาพคุณยิ่งลักษณ์ ฝั่งเสื้อเหลืองจะบอกว่าภาพนี้เหมือนปีศาจ ในขณะที่กลุ่มเสื้อแดงแย้งว่ารูปภาพนี้คือรูปหญิงสาวใส่มงกุฎ ที่คนไทยถึงแตกแยกกันได้ถึงเพียงนี้เพราะเราอยู่กันคนละฝั่งจึงเห็นกันคนละอย่าง ดังนั้นนี่คือสิ่งที่ผมอยากเชิญชวนให้มองว่าคนเราคิดต่างกันได้ เห็นต่างกันได้ และขัดแย้งกันได้ แต่วิธีการจะอยู่ร่วมกันก็ต้องว่ากันตามกติกา เคารพสิทธิของตัวเองและผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง มีความรับผิดชอบต่อสังคมและโลกของเราด้วยกัน และนี่คือความหมายของพลเมือง

เราจะสร้างพลเมืองกับอาสาสมัครอย่างไรดี รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ มาตรา 26 บัญญัติว่า ประชาชนชาวไทยย่อมมีฐานะเป็นพลเมือง พลเมืองต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความถูกต้องชอบธรรม มีค่านิยมที่ดี มีวินัย ตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคม ท่านคิดว่าประชาชนคนไทยจากนี้ไปจะกลายเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตยด้วยมาตรานี้อย่างเดียวหรือไม่ ถ้าหากพลเมืองเกิดง่าย ๆ เช่นนี้ เราคงจะไม่ต้องมาประชุมกันแบบนี้ ความจริงแล้วคำว่าพลเมืองไม่ได้เกิดได้ง่าย ๆ ด้วยการสั่งหรือเขียนให้เป็น ยกตัวอย่างเช่น ศูนย์พักพิงธรรมศาสตร์ ซึ่งมีผู้พักพิงจำนวน 4,000 คน คำถามคืออาสาสมัครจะดูแลคนจำนวนมากขนาดนี้ให้ทั่วถึงได้อย่างไรกับคนทุกเพศ ทุกวัย คอนเซ็ปต์ของศูนย์พักพิงนี้คือพวกเขาเหล่านี้ไม่ใช่คนอ่อนแอแต่เป็นพลเมืองของศูนย์พักพิง นั่นคือทางศูนย์เริ่มต้นให้พวกเขาช่วยตนเองเป็นลำดับแรก จากนั้นช่วยคนรอบข้าง และศูนย์พักพิงร่วมกัน เรามีวิธีการกระจายน้ำดื่มขวดโดยการนำไปตั้งเป็นจุดๆ ให้ทั่วศูนย์พักพิงซึ่งเป็นวิธีประสิทธิภาพมาก แต่ปัญหาที่พบคือคนดื่มไม่หมดแล้วทิ้ง อาจจะเพราะไม่มีขอบเขตหรือกติกาทำให้เกิดนิสัยภาพจนเลยขอบเขต เราจะแก้ปัญหานี้อย่างไร

- หนึ่ง ออกกฎที่มีบทลงโทษ เช่น ผู้ที่ดื่มไม่หมดขวดจะถูกปรับ ซึ่งวิธีนี้ถ้าจะได้ผลก็ต้องมีคนไปคอยตามจับ จากเดิมอาสาสมัครแทนที่จะมาช่วยประชาชน เปลี่ยนเป็นต้องมาคอยนั่งจับผิดคนที่ดื่มไม่หมดขวดแทน
- สอง คิดคำขวัญ ทำโปสเตอร์ รณรงค์เชิญชวนให้ผู้พักพิงดื่มให้หมดขวด

แต่วิธีการที่ได้ผลกว่าคือจัดตั้งผู้ใหญ่บ้าน ศูนย์พักพิงมีการจัดประชุมผู้ใหญ่บ้านทุกคืน ผมหยิบนำดื่มให้ผู้ใหญ่บ้านดูและบอกกล่าวว่าถ้าเรายังดื่มน้ำเหลือไม่หมดขวดแล้วทิ้งไว้แบบนี้ น้ำจะหมดภายใน 1 สัปดาห์ เราควรจะแก้ปัญหานี้อย่างไร ต่อจากนั้นเราให้ผู้ใหญ่บ้านเสนอวิธีแก้ หลายคนเสนอวิธีการแก้ปัญหามือถือแรกให้ออกบตลงโทษ หรือบางคนเสนอให้ทำป้ายรณรงค์ แต่สุดท้ายเวลาไม่นานก็มีคนคิดวิธีการแบบที่สามออกมา คือให้คนเอาขวดเปล่ามาแลก นี่คือการสร้างเงื่อนไขให้คนต้องดื่มน้ำให้หมดขวด ปัญหาต่อมาคือด้วยจำนวนคน 4000 คน การนำขวดเปล่ามาแลกขวดใหม่น่าจะเป็นเรื่องยุ่งยากพอสมควร แต่ผู้ใหญ่บ้านได้เสนอว่าให้ลูกบ้านมาแลกกับผู้ใหญ่บ้าน เราสามารถแก้ปัญหาน้ำดื่มหมดภายในครึ่งชั่วโมง นี่เป็นเรื่องของพลเมือง การแก้ปัญหาร่วมกัน และนี่คือเรื่องเดียวกันกับประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองมันไม่ได้เกิดจากการบังคับให้เป็นหรือสั่งให้เป็น แต่เกิดจากการสร้างเงื่อนไขให้เรียนรู้รับผิดชอบสังคมร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกัน

ตัวอย่างที่สอง ด้วยจำนวนคนถึง 4000 คนที่จะต้องทานข้าวต้มน้ำทุกวันวันละ 3 มื้อ ทางศูนย์ไม่สามารถเก็บล้างจานได้ทัน ในตอนต้นจึงให้ใช้จานชามซ้อนซ้อนพลาสติก แต่ปัญหาต่อมาคือปริมาณขยะมหาศาล ทางศูนย์จึงแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการเดียวกันโดยการถามผู้ใหญ่บ้านให้ช่วยกันแก้ปัญห พวกเขาเสนอว่าให้จานซ้อนซ้อนคนละชุดและให้รับผิดชอบล้างกันเอง นี่คือนโยบายพลเมือง อาสาสมัครเริ่มต้นจากตัวเราก่อน

ตัวอย่างที่สาม ที่เขานหนังสือพิมพ์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ถึงแม้จะมีคนมาคอยช่วยจับเรียงเข้าที่ให้เป็นระเบียบ แต่ไม่นานมันก็กลับมาเป็นแบบเดิม เราไม่สามารถจะบอกคสช. ให้ใช้มาตรา 44 แก้ปัญหาได้ตลอดเพราะสุดท้ายเราก็ต้องกลับเข้ามาสู่ระบบประชาธิปไตย ซึ่งก็คือระบอบการปกครองที่เราเป็นเจ้าของประเทศ และเราต้องรับผิดชอบต่อสังคม ปัญหานี้เกิดจากเราอ่านหนังสือพิมพ์และไม่เก็บหนังสือพิมพ์เข้าที่ ถ้าหากพวกเราทุกคนอ่านหนังสือพิมพ์และเก็บเข้าที่ ปัญหานี้ก็ไม่เกิดตั้งแต่ต้น

ในขณะที่สังคมให้ความสนใจกับ คสช. ในการแก้ปัญหารีเสอร์ที่บุกกรุป่าสงวนและพื้นที่อุทยาน แต่ที่รีเสอร์เหล่านี้อยู่ได้เพราะมีคนไปเที่ยว แต่ถ้าเราหยุดเที่ยว รีเสอร์เหล่านี้ก็จะหมดไปทันที เรื่องนี้ก็คือเรื่องเดียวกันกับทุกเรื่องที่เป็นปัญหาอยู่ในประเทศไทย มันไม่ได้เกิดจากใคร แต่เกิดจากเรา

ทำอย่างไร ถ้าเราต้องการจะสร้างพลเมือง และอาสาสมัคร

1. ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เล็งเห็นว่าเรื่องของการสร้างเงื่อนไขควรจะต้องสร้างตั้งแต่ในห้องเรียน ถ้าจะไปสร้างกิจกรรมนอกหลักสูตรนั้นไม่พอเพราะมีคนเพียง 5% เท่านั้นที่เข้าร่วม ธรรมศาสตร์ได้ทดลองใช้ 3 หน่วยกิตในการสร้างวิชาพลเมืองขึ้นมา เพื่อเรียนรู้ในการจะแก้ปัญหาด้วยตัวนักศึกษาเอง นี่คือนวัตกรรมหนึ่งซึ่งจะคุยรายละเอียดกันในช่วงบ่าย

ไอน์สไตน์กล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่เคยสอนนักศึกษาข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเพียงแต่สร้างเงื่อนไขให้นักศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง” นี่เป็นเรื่องเดียวกัน เราไม่สามารถสร้างพลเมืองโดยการเลคเชอร์ แต่เราต้องสร้างเงื่อนไขให้เขาทดลองเก็บเศษแก้วชิ้นแรก ให้เขาสัมผัสความสุขจากการลงมือทำ ให้ได้เรียนรู้ว่าอะไรถูกหรือผิด และสิ่งที่จะต้องเป็นคืออะไรด้วยตัวของเขาเอง และสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดพลังของความคิด และพลังของเมืองด้วยตัวของเขาเอง วิธีการเรียนการสอนแบบนี้คือวิธีการ active learning และ service learning คือการเรียนรู้ด้วยการไปบริการสังคม

ผมขอเชิญชวนให้ท่านผู้ซึ่งเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย มาสร้างวิชาที่สร้างเงื่อนไขให้เขาเรียนรู้ที่จะเป็นพลเมืองและมีจิตอาสา

2. เราได้จัดตั้ง volunteer centre ที่ธรรมศาสตร์ ซึ่งได้รับแนวคิดมาจากประเทศญี่ปุ่น ศูนย์อาสาสมัครเกิดขึ้นจาก 10 แห่งในปี 2004 แต่ล่าสุดเพิ่มเป็น 100 กว่าแห่ง (ปี 2015) เพราะเขาค้นพบแล้วว่าจรรยาวัตรของคนเกิดจิตสำนึกด้วยตัวเองไม่พอ เราจะต้องสร้างเงื่อนไขในการเรียนรู้

3. เปลี่ยนแปลงวิธีรับนักศึกษาเข้าเรียน โดยวิธีปกตินักศึกษาจะต้องใช้วิชาการและความรู้ในการเข้ามหาวิทยาลัย จึงเกิดปรากฏการณ์เรียนพิเศษ แข่งขันกัน หรืออีกนัยหนึ่งคือต้องเห็นแก่ตัวจึงจะเข้ามหาวิทยาลัยได้แทนที่จะเอาเวลาที่เหลือจากการเรียนไปทำจิตอาสา กระบวนการที่เราทำอยู่ในปัจจุบันไม่ได้สอดคล้องกับความเป็นสังคมจิตอาสา ธรรมศาสตร์เริ่มต้นโครงการรับตรงโครงการจิตอาสาและประชาธิปไตยซึ่งทำมา 4 ปีแล้ว โดยเริ่มต้นที่ 1% ของการรับนักศึกษาทั้งหมด

4. สำหรับส่วนที่กำลังทำงานกับชุมชนอยู่ เราต้องสร้างเงื่อนไขการเรียนรู้ให้กับชุมชนเช่นกัน ต้องสอนให้คนตกปลา คือสอนให้คิดเป็นและลงมือทำด้วยตนเอง สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการ

แก้ปัญหาทุกสิ่งอย่างด้วยตัวของเขาเอง เราทำได้ด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้คล้ายกับในมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสามารถทำขนานไปได้เลยในการเรียนรู้คู่กับชุมชน

ประเด็นที่สำคัญมากคือ ทำไมคนถึงมาเป็นอาสาสมัครทั้งๆที่ไม่ได้เงินตอบแทน ทุกๆประเทศเมื่อเกิดภัยพิบัติธรรมชาติ เราจะตอบได้ด้วยสองวิธีการ หนึ่งคือเห็นแก่ตัวมากขึ้นเพื่อเอาตัวรอด หรือแบบที่สองคือคนจะมาช่วยเหลือและเกื้อกูลกันมากขึ้น อย่างเช่นที่พบในประเทศญี่ปุ่น แต่ในประเทศไทย เราพบว่าราคาน้ำดื่มเพิ่มขึ้นจาก 5 บาทเป็น 20 บาท มีการขึ้นราคาเครื่องสูบน้ำ มีการจอดรถบนสะพานและทางกลับรถ สรุปคือคนเห็นแก่ตัวมากขึ้นในประเทศไทย แต่สุดท้ายแล้ว จิตอาสาของเรานั้นมีพลังมากกว่าและสามารถชนะสิ่งเหล่านี้ได้ และนี่คือสิ่งที่ทำให้ประเทศไทยผ่านพ้นสิ่งต่างๆมาได้จนถึงปัจจุบัน

ธรรมชาติของมนุษย์คือเห็นแก่ตัวหรือว่าช่วยเหลือกัน พฤติกรรมของชิมแปนซีถ้ามันว่างจะมันแกะเห็บให้กัน เพราะมันแกะเห็บกลางหลังตนเองไม่ได้ จึงทำให้พวกมันต้องพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อมองให้ลึกไปอีก ระบบสมองของมนุษย์เรามีสองระบบด้วยกัน หนึ่งคือเราจะมีความสุขเมื่อเราได้สิ่งที่เราปรารถนา เช่น อำนาจ เงิน ชื่อเสียง เกียรติยศ ความสำเร็จ และนี่คือพลังของการขับเคลื่อนว่าทำไมนักการเมืองถึงอยากมีอำนาจขึ้นไปอีก เพราะเขาได้และมีความสุข แต่โชคดีที่เราเป็นสัตว์สังคม และนี่คือเหตุผลว่าทำไมพ่อต้องช่วยแม่เลี้ยงลูก มนุษย์นั้นเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมจำนวนน้อยมากที่พ่อจะช่วยแม่เลี้ยงลูก เพราะเรามีระบบที่สองอยู่คือ เราจะมีความสุขเมื่อเราได้ทำอะไรให้กับคนอื่น ให้กับสังคม และความสุขนี้คือความสุขที่ได้จากการเก็บเศษแก้ว และนี่คือข่าวดี การสร้างจิตอาสาไม่ได้ยากอย่างที่เข้าใจถ้าเราได้อย่างถูกวิธี

ในการทดลองหนึ่ง หลังจากที่ได้ทารกได้ดูละครที่มีตัวแสดงวงกลมที่จะพยายามขึ้นบันไดสามเหลี่ยมคอคอยขัดขวางให้ขึ้นบันได และสี่เหลี่ยมที่คอคอยช่วยให้วงกลมขึ้นบันได หลังจากนั้นให้ทารกเลือกของเล่นเพียงชิ้นเดียว เด็กมักจะเลือกสี่เหลี่ยม นี่เป็นเพราะธรรมชาติของมนุษย์คือการช่วยเหลือกัน และนี่คือสิ่งทำให้เรามีความหวังในการสร้างสังคมพลเมืองและสังคมจิตอาสา เราจะทำอย่างไรให้ด้านนี้มันเติบโตขึ้นและเอาชนะด้านความเห็นแก่ตัวได้

สุดท้ายนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นที่เนปาลบ่งบอกว่าประเทศไทยเกิดความตื่นตัวมากขึ้นเมื่อเทียบกับทุกครั้ง สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่าสถานะจิตอาสาของประเทศไทยได้เติบโตขึ้นมาแล้ว เราไม่ได้มีจิตอาสาแค่ในประเทศ แต่คิดถึงมนุษยชาติแล้ว คิดถึงประเทศอื่นด้วย เพราะเราไม่ควรเป็นแค่พลเมืองของประเทศไทย

แต่เราต้องเป็นพลเมืองของโลกด้วย อนาคตข้างหน้าอันภัยธรรมชาติจะเกิดขึ้นเรื่อยๆ เปลือกโลกจะเคลื่อนตัวตลอดเวลา มนุษยชาติไม่มีทางอื่นนอกจากจะช่วยกันสร้างสังคมที่ช่วยเหลือกัน ซึ่งก็คือสังคมพลเมือง (civil society) นั่นเอง พวกเราในท้องถิ่นจะช่วยกันให้เปลี่ยนประเทศไทยให้เป็นสังคมพลเมือง มิใช่แค่เพื่อประเทศไทยของเรา แต่เพื่อมนุษยชาติและลูกหลานของเรา